

Секція III.
МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО,
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО,
ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ПОНЯТТЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ «ЗАХИСТУ ГРОМАДСЬКИХ
ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ»

Діп І.Ю.

*кандидат юридичних наук,
доцент факультету міжнародних економічних відносин, УжНУ*

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор факультету міжнародних економічних відносин, УжНУ*

Стебляк Д. М.

*аспірант кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин, УжНУ*

Вступ і постановка проблеми. Важливим чинником подальшого розвитку України як демократичної і правової держави є закріплення, належне забезпечення, гарантування та захист прав людини. При цьому важливе значення має міжнародне співробітництво України у цій сфері, в тому числі і у рамках Ради Європи, яка значну увагу приділяє правам людини. З-поміж різних груп прав людини фундаментальними та основоположними є громадянські права, а основним правом людини беззаперечно є право на життя.

Актуальність дослідження проблематики захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи, також пов'язана, по-перше, зі створенням теоретичних засад захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи; по-друге, з потребою вдосконалення чинного законодавства України у сфері захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи відповідно до новітніх стандартів Ради Європи з прав людини; по-третє, з необхідністю вдосконалення системи захисту прав людини в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи серед учених-юристів України досліджували: М.М. Алмаші, О.М. Биков, Ю.М. Бисага, Д.М. Белов, В.П. Колісник, О.Л. Копиленко, В.О. Нікітюк, М.М. Товт та інші. Серед інших зарубіжних авторів, які досліджували захист громадянських прав людини у рамках Ради Європи, слід виокремити: К. Екштайна, Ф.Ермакору, Ф. Капоторті, Г.К. Шеу.

Метою роботи є дослідити поняття та еволюцію «захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи»

Результати дослідження. Захист громадянських прав людини є важливою складовою сучасного конституційного права України. Конституція України[1] від 28 червня 1996 року закріпила якісно новий статус людини і громадянина в Україні, вона закріпила цілий каталог прав людини, в тому числі чимало громадянських прав людини, зокрема: право на життя (ч.1 та ч.2 ст. 27), право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ч.3 ст. 27), право на повагу до гідності людини (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на недоторканність житла (ст. 30), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на недопущення втручання в особисте та сімейне життя (ст. 32).

Громадянські права людини у сучасному світі є об'єктом не тільки внутрішньодержавного, але й міжнародно-правового регулювання, належому закріпленню, реалізації та захисту яких, відведено важливу увагу міжнародною спільнотою, зокрема, ООН, Радою Європи та ОБСЄ. Міжнародна спільнота, враховуючи негативний досвід війн, міжнаціональних конфліктів, практику тоталітарних режимів, проблеми біженців, дійшла висновку, що не може бути миру на Землі, не може бути демократичної, правової держави, громадянського суспільства, без поваги до людини, до її громадянських прав та свобод, без системи їх ефективного захисту.

У сучасних умовах євроінтеграції України, утвердження України як демократичної і правової держави, розвитку громадянського суспільства України, актуальною є проблематика захисту прав людини. У кожній демократичній державі надзвичайно актуальною є проблематика належного захисту прав людини. Права людини можуть реалізовуватися тільки в умовах демократичної і правової держави, а захист прав людини є важливою гарантією для належної реалізації прав людини. Створення системи захисту прав людини кожною демократичною державою, її участь у міжнародній системі захисту прав людини (на універсальному та регіональному рівнях) є запорукою її розвитку

як демократичної і правової держави, вагомим внеском у збереження миру на Землі.

На думку українського вченого О.М. Гончаренко, громадянські (особисті) права людини – це можливості людини і громадянина забезпечити фізичне існування, відносно вільне та незалежне від суспільства та держави існування шляхом обмеження втручання в особисте життя [2, с. 26]. А на думку І.Шумака громадянські права і свободи людини – це визнані і гарантовані Конституцією і законами України пріоритетні природні можливості людини користуватися невідчужуваними благами особистого життя та індивідуальної свободи [3, с. 16].

Можна виокремити наступні ознаки громадянських прав людини:

1. Вони виникають з моменту народження.
2. Вони є невідчужуваними (невід'ємними).
3. Вони виражають найсуттєвіші можливості розвитку людини.
4. Безпосередній та об'єктивний характер їх реалізації.

До джерел громадянських прав людини належать:

1. Життєдіяльність людини як розумної істоти (біологічне джерело);
2. Матеріальні умови життя людини (матеріальне джерело);
3. Суспільні відносини (соціальне джерело).
4. Нормативні акти (формально-юридичне джерело).

В юридичній науці існує плюралізм щодо визначення назви групи прав людини, які ми іменуємо громадянськими. Більшість науковців використовують термін «громадянські права людини», проте окремі науковці, застосовують інші терміни. Так, деякі науковці використовують термін «особисті права людини», наприклад Н.Г. Шукліна [4, с. 210 – 212] та А.З. Георгіца [5, с. 107]. А.М. Колодій та А.Ю. Олійник використовують термін «фізичні права людини і громадянина» [6, с. 167 – 168], а на думку П.М. Рабіновича доцільно використовувати термін «особистісні права людини» [7, с. 9]. Проте, ми вважаємо, що в контексті даного дослідження краще буде застосовувати термін «громадянські права людини», оскільки він є більш вживаним у юридичній науці, і застосовується у міжнародному праві, зокрема, у документах ООН (наприклад, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [8] 1966 р.).

Громадянські права людини дуже тісно пов'язані із природними правами людини. На думку українського науковця М.М. Алмаші природні права людини – це суб'єктивні невідчужувані права, які належать людині з моменту її народження, реалізуються нею безпосередньо, об'єктивно, та задовольняють її цінності чи потреби, що впливають з природи людини [9, с. 86].

Захист прав людини насамперед передбачає захист самої ідеї невід'ємних прав людини, її утвердження у суспільній свідомості. Тому першочерговою, вихідною сферою міжнародної співпраці є діяльність міжнародної спільноти, спрямована на обґрунтування і розкриття загальнолюдської сутності прав людини та загальне визнання їх універсального характеру [10, с. 113].

В юридичній науці існує плюралізм щодо розуміння поняття «захист громадянських прав людини». Зокрема, український вчений О.Ф. Фрицький вважає, що: «право на захист – це матеріальне суб'єктивне право правоохоронного характеру, що виникло в момент порушення регулятивного суб'єктивного права на стороні потерпілого» [11, с. 175].

На думку, Н.Г. Шукліної «Конституційно-правовий механізм захисту людиною своїх прав – це: система влади держави, функцією якої є захист прав людини; процедури такого захисту, а також конституційне право людини на захист, яке реалізується з допомогою держави і за цією процедурою» [12, с. 220].

На нашу думку, поняття «захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи» можна визначити наступним чином: захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи – це система норм та принципів права Ради Європи, що поширюється на Україну; уповноважених суб'єктів та їх практична діяльність, спрямовані на забезпечення належної реалізації, запобігання порушенню і відновлення порушених громадянських прав людини в Україні.

Ознаки поняття «захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи»:

1. Це система норм та принципів права Рада Європи, що поширюється на Україну. З-поміж норм та принципів права Ради Європи, що поширюється на Україну, можна окремо виділити конвенції, хартії та інші міжнародні договори, інші акти органів Ради Європи (обов'язкового та рекомендаційного характеру), судову прецеденту практику Європейського Суду з прав людини, а також окремі норми та принципи внутрішньодержавного права України, прийняті у відповідності до рекомендацій органів Ради Європи, а також відповідно до зобов'язань України перед Радою Європи, зокрема, взятих Україною при її вступі до Ради Європи. Наприклад, Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [13] від 23 лютого 2006 року.

2. Ця система норм та принципів права Рада Європи, що поширюється на Україну реалізується виключно уповноваженими суб'єктами шляхом їх практичної діяльності. До таких уповноважених суб'єктів можна віднести: органи Ради Європи: статутні, основні та конвенційні,

їх посадових осіб, уповноважені органи державної влади України: суди, омбудсмена, прокуратуру; адвокатуру; неурядові організації (насамперед правозахисні організації та інші громадські організації, політичні партії, благодійні фонди та релігійні об'єднання); громадян України та іноземців, які тимчасово або постійно проживають на території України; юридичних осіб (які, зокрема, мають право на звернення до Європейського Суду з прав людини для захисту своїх прав); засоби масової інформації; органи місцевого самоврядування.

3. Практична діяльність уповноважених суб'єктів спрямована на забезпечення належної реалізації, запобігання порушенню і відновлення порушених громадянських прав людини в Україні.

У даному дослідженні захист громадянських прав людини ми розглядаємо у широкому розумінні не як тільки діяльність по відновленню порушених громадянських прав людини в Україні (правовідновлювальний аспект), але й також як діяльність спрямовану на забезпечення належної реалізації (право-забезпечувальний аспект) та запобігання порушенню громадянських прав людини (превентивний аспект). Саме у цих трьох аспектах захисту прав людини можна охарактеризувати належним чином захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи.

Захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи пройшов значну еволюцію за роки незалежності України. Вже після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року влада новоствореної незалежної республіки із наявним законодавством та системою державного управління, характерними для недемократичних соціалістичних республік, почала реформування законодавства та системи державного управління незалежної України відповідно до провідних міжнародних стандартів для демократичних правових республік, принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, закріплення, забезпечення реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина.

Акт проголошення незалежності України [14] здобув широку підтримку народу України, а незалежність новоствореної держави була підтримана на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. Разом з тим, вже у період з 24 серпня 1991 року до 1 грудня 1991 року, парламент України прийняв чимало законів, які закріпили поступ України на шляху демократії, прав людини, утвердження верховенства права, побудови демократичної, правової республіки. Зокрема, Закон України «Про правонаступництво України» [15] від 12 вересня 1991 року, відповідно до ст. 6 цього Закону Україна підтверджує свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України. У ст.7 цього Закону зазначено, що Украї-

на є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки. Відповідно до ч. 2 ст.9 вищезгаданого Закону: Україна гарантує забезпечення прав людини кожному громадянину України незалежно від національної належності та інших ознак відповідно до міжнародно-правових актів про права людини. Отже, вже у Законі України «Про правонаступництво України», який був прийнятий через кілька тижнів, після проголошення незалежності, Україна підтвердила визнання прав людини, та міжнародні зобов'язання у сфері прав людини, як правонаступник Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Актуальність забезпечення та захисту громадянських прав національних меншин, обумовила прийняття Декларації прав національностей України 1 листопада 1991 року [16]. У ст.3 Декларації закріплено право на вільне використання рідної мови, а у ст. 4 Декларації зазначено: «Усім громадянам України кожної національності гарантується право сповідувати свою релігію». Отже, Україна у цьому документі визнала права національних меншин, що стало важливим кроком на шляху утвердження України як демократичної і правової держави.

Важливе значення для новоствореної держави мало міжнародне співробітництво, укладання нових міжнародних договорів, проблеми співвідношення міжнародних договорів України і внутрішньодержавного права України, порядок вирішення колізій між міжнародними договорами України та нормами внутрішньодержавного права. У цьому контексті важливе значення мав Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» [17] від 10 грудня 1991 року. У цьому законі зазначено, що «Виходячи з пріоритету загальнолюдських цінностей, загальноновизнаних принципів міжнародного права, прагнучи забезпечити непорушність прав і свобод людини ... Верховна Рада України постановляє: Встановити, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства». Нині цей Закон вже не діє, оскільки він втратив чинність на підставі Закону України «Про міжнародні договори України» [18] від 29 червня 2004 року.

Міністерство закордонних справ України вже 18 грудня 1991 року звернулося до Генерального секретаря Ради Європи з пропозицією провести переговори щодо визначення сфери і форм співробітництва. Відповіддю Ради Європи на це звернення стало запрошення делегації Верховної Ради України взяти участь у 43-й спеціальній сесії ПАРЕ у лютому 1992 року в Палаці Європи у Страсбурзі (у статусі «запрошених»).

Наступним кроком у розвитку стосунків з Радою Європи став візит у квітні 1992 року в Страсбург на запрошення Генерального секретаря Ради Європи української делегації юристів. У підготовленому Секретаріатом Ради Європи документі «Відносини з Україною» містились рекомендації щодо розгляду Комітетом міністрів питання про приєднання України до ряду європейських конвенцій і щодо можливості запрошення України як спостерігача на засідання Європейського комітету з правового співробітництва, Європейського комітету з кримінальних проблем, Керівного комітету з прав людини, Керівного комітету з питань місцевих і регіональних влад [19, с. 191 – 192].

Міністр закордонних справ України А. Зленко надіслав Генеральному секретарю Ради Європи офіційного листа 29 червня 1992 року, в якому просив розглянути заяву про членство України в організації. А 14 липня 1992 року в Київ прибула делегація Ради Європи на чолі з міністром закордонних справ Туреччини Хікметом Четіном, який на той час головував в Комітеті міністрів. Делегація повинна була винести рішення щодо готовності України стати членом організації. Вже тоді окреслилися проблеми, які могли уповільнити вступ України: міжнародні проблеми в Криму і наявність в успадкованому Україною з радянських часів кримінальному кодексі положення про смертну кару.

16 вересня 1992 року Верховна Рада України отримала статус «спеціально запрошеного гостя» в ПАРЄ. Після проголошення наміру набути членство в Раді Європи співпраця України з організацією активізувалась на урядовому й парламентському рівнях. Україну почали відвідувати доповідачі й експерти різних комітетів Ради Європи. Для підтримання постійних зв'язків з Радою Європи, регулярної участі у засіданнях ПАРЄ і її органах, реальної підготовки до вступу України в організацію були створені у 1993 році робоча група Верховної Ради і Державна міжвідомча комісія з питань вступу України до Ради Європи.

Протягом 1993-1994 років Україна приєдналась до таких важливих міжнародно-правових договорів РЄ, як Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства та Додаткового протоколу до неї, Європейської культурної конвенції, Європейської рамкової конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади, часткової Угоди щодо запобігання, захисту та надання допомоги у випадку важких природних та технологічних катастроф, у рамках якої було розроблено міжнародний проект «Система епідеміологічного спостереження і аналізу за станом здоров'я населення, яке постраждало в результаті Чорнобильської катастрофи».

У 1994 році Україну відвідали за ініціативою ПАРЄ два авторитетних юристи М. Родрігес та Ж. Суайє, які констатували «надзвичайний прогрес» у процесі приведення національного законодавства у відповідність до принципів РЕ. Вони дійшли висновку про можливість продовження здійснення реформ в Україні вже після вступу нею до Ради Європи. Цей висновок забезпечив передумови для інституційного запровадження процедури вступу України до організації.

У 1994–1995 роках Україну з ознайомчими візитами відвідали Генеральний секретар, голови Комітету міністрів і ПАРЄ. В рамках політичного діалогу міністр закордонних справ України здійснив офіційний візит до Страсбургу у квітні 1995 року. 10-14 квітня 1995 року Україну (Київ і Крим) відвідали три офіційні доповідачі ПАРЄ: Ж.-П.Массере, З.Немет та Х.Северинсен. За результатами їхнього візиту була підготовлена доповідь про готовність України до вступу до Ради Європи.

Голова Верховної Ради О. Мороз 27 серпня 1995 року звернувся з листом до Голови і членів Бюро ПАРЄ з проханням внести на розгляд чергової вересневої частини сесії Асамблеї питання про розгляд заявки України на вступ до Ради Європи. На засіданні Бюро ПАРЄ в Парижі 5 вересня 1995 року консенсусом було прийнято рішення про включення до порядку денного вересневої частини сесії ПАРЄ питання про розгляд проекту висновку щодо заявки України на вступ до РЕ.

26 вересня 1995 року ПАРЄ ухвалила позитивний висновок щодо заявки України на вступ до Ради Європи (Висновок ПАРЄ № 190 (1995)). В пункті 11 Висновку зазначалось, що відповідно до статті 4 Статуту Ради Європи Україна здатна і бажає виконувати обов'язки члена Ради Європи, визначені у статті 3 Статуту. Зазначений документ містив низку зобов'язань України щодо впровадження в національне законодавство норм та стандартів Ради Європи. В Асамблеї Україні було надано 12 місць. В роботі сесії ПАРЄ взяла участь делегація Верховної Ради України на чолі з Головою Верховної Ради України О.Морозом.

На підставі винесеного 26 вересня 1995 року ПАРЄ висновку Комітет міністрів одноставно ухвалив резолюцію про запрошення України стати 37-м членом організації і приєднатися до її Статуту.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про приєднання до Статуту Ради Європи» [20] 31 жовтня 1995 року, в якому зазначено: «Підтверджуючи відданість України ідеалам та принципам, які є спільним надбанням європейських народів, та враховуючи, що інтереси збереження та подальшого втілення в життя цих ідеалів, а також сприяння економічному та соціальному прогресу потребують більш тісного єднання між усіма європейськими країнами, Верховна Рада України

постановляє: Приєднатися від імені України до Статуту Ради Європи». Тобто, парламент України у даному Законі підтвердив відданість України ідеалам та принципам, які є спільним надбанням європейських народів, в тому числі і правам людини та їх захисту, зокрема, захисту громадянських прав людини в Україні згідно відповідних міжнародно-правових стандартів Ради Європи.

9 листопада 1995 року у Страсбурзі відбулась урочиста церемонія вступу України до Ради Європи, в якій взяла участь делегація України на чолі з Прем'єр-міністром України Є. Марчуком. Прем'єр-міністр України передав на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи Закон України «Про приєднання до Статуту Ради Європи» та підписав відповідний протокол.

Наступний етап еволюції захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи почався після вступу України до Ради Європи 9 листопада 1995 року. Його дослідження обумовлено тим, що під час вступу до Ради Європи Україна, як і всі держави — нові члени Ради Європи, взяла до виконання, поряд з положеннями Статуту, низку особливих зобов'язань, наведених у Висновку ПАРЕ № 190 (1995) [21]. Комітет з правових питань та прав людини відповідно до Постанови Асамблеї № 508 (1995) з 11 грудня 1995 року розпочав процедуру моніторингу зобов'язань, взятих Україною.

Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. стало важливим кроком в утвердженні України як демократичної і правової держави, відповідало її міжнародно-правовим зобов'язанням перед Радою Європи. У ній закріплено каталог громадянських прав людини, а також систему їх захисту. Відповідно до ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Визнання невід'ємного права людини на життя стало передумовою для скасування смертної кари в Україні.

Важливе значення для розвитку інституційної системи захисту громадянських прав людини в Україні мало впровадження інституту омбудсмена на підставі ст. 101 Конституції України та Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року [22]. Рада Європи разом з ОБСЄ надала всебічну допомогу новообраному Омбудсменові.

У контексті виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи Верховна Рада України ратифікувала у лютому 2000 року – Протокол № 6 до Європейської Конвенції з прав людини [23] стосовно скасування смертної кари. А також прийняла Закон України «Про внесення змін до

Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України» [24] від 22 лютого 2000 р., якими скасовувався такий вид покарання, як смертна кара, а вводилося довічне позбавлення волі.

Важливим аспектом співробітництва України з Радою Європи є використання її експертного потенціалу. За роки членства України в Раді Європи вітчизняні законодавці мали можливість скористатися оцінками експертів Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо низки важливих законодавчих актів. Венеціанська комісія діє на підставі Резолюції (90) 6 щодо Часткової Угоди про Європейську Комісію «За демократію через право» [25], яка прийнята Комітетом Міністрів 10 травня 1990 року. В 1995-1996 роках Комісією були підготовлені висновки щодо окремих розділів проекту нової Конституції України, присвячених, зокрема, захисту прав людини, місцевому самоврядуванню. Після набуття Україною членства у Венеціанській комісії (Верховна Рада України 22 листопада 1996 року прийняла Закон України «Про приєднання України до Часткової угоди «За демократію через право»» [26]) відносини України із Комісією активізувались. Комісія вивчила низку як чинних законодавчих актів України, так і тих, які розроблялись, і схвалила відповідні висновки. У березні 1997 року Венеціанська комісія на запит ПАРЄ схвалила в цілому позитивний висновок щодо нової Конституції України. Були схвалені висновки щодо законів України «Про Прокуратуру», «Про судоустрій», «Про Конституційний Суд України», «Про вибори народних депутатів», «Про політичні партії».

Отже, Вступ України до Ради Європи дозволив вивести її відносини з іншими європейськими державами на якісно новий рівень. Україна почала брати більш активну участь у вирішенні широкого кола проблем не лише регіонального, а й глобального значення, зокрема, щодо формування загальноєвропейської системи безпеки, удосконалення системи захисту прав людини у рамках Ради Європи, боротьби з торгівлею людьми, регулювання міграційних потоків у Європі. Представники України беруть участь в органах Ради Європи, діяльність яких пов'язана з розробкою нових міжнародно-правових документів та спільних програм співробітництва, механізмів їх імплементації, системи моніторингу за виконанням державами положень конвенцій РЄ.

Парламент та виконавчі органи влади України вживають заходів щодо ратифікації необхідних для нашої держави конвенцій та угод Ради Європи. Водночас, впровадження норм і стандартів РЄ у національне законодавство, його зближення та гармонізація з правом Ради Європи донедавна залишались на рівні декларацій і намірів, а приєд-

нання України до конвенцій РЄ мало скоріше політичний, а не міждержавно-правовий характер та наслідки.

Внаслідок приєднання України до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не лише гарантовано цілий ряд прав і свобод людини, але й створено умови для їх кращого захисту. Кожен громадянин України, як і інші 800 мільйонів європейців, має право звернутися до Європейського суду з прав людини у разі, якщо було вичерпано всі засоби їхнього захисту, передбачені національною правовою системою. Показовою є динаміка кількості рішень по суті, винесених Судом у справах проти України: якщо у 2002 році ним було ухвалено одне рішення по суті, у 2003 – сім таких рішень, у 2004 – тринадцять, то у 2005 році – сто двадцять. Україна посіла друге місце після Туреччини серед країн – членів Ради Європи за кількістю звернень (2 700), що надійшли до Європейського суду з прав людини в 2005 році. Громадяни України в основному скаржились на грубі порушення прав людини – застосування в Україні катувань, безпідставні утримання громадян під вартою, тривалість щодо застосування судових рішень, а також загалом їх невиконання. Важливою гарантією захисту конституційних прав і свобод особи є запровадження інституту Уповноваженого Верховної Рад України з прав людини, на якого покладається здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод [27, с. 90].

Висновки. Громадянські права людини складають найбільш важливу групу прав людини. З-поміж громадянських прав людини виділяють: право на життя, право на честь і гідність, право на свободу віросповідання, право на свободу пересування, право на особисту недоторканність, право на недоторканність житла, право на невтручання в сімейне та особисте життя, право на таємницю кореспонденції, право на національне ім'я, право на використання рідної мови, право на недопущення примусової асиміляції та інші.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Гончаренко О.М. Права людини в Україні: навч. посіб. / О.М.Гончаренко. – К.: Знання, 2008. – 207 с.
3. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні / І.Шумак // Право України. – 1999. – № 10. – С. 14 – 16.
4. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія / Н.Г.Шукліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.

5. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник / А.З.Георгіца. – Чернівці: Рута, 2001. – 312 с.
6. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. / А.М.Колодій, А.Ю.Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави і права: Навч. посібник / П.М.Рабінович. – К.: Знання, 1995. – 273 с.
8. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. // Права людини в Україні. Вип. 21. – К., 1998. – С. 37 – 55.
9. Алмаші М.М. Природні права людини: поняття, ознаки та види / М.М.Алмаші // Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”. Випуск 10. – Ужгород, 2008. – С. 86 – 89.
10. Права человека: Учеб. пособие / [Гусев А.Д., Яскевич А.С., Гафарова Ю.Ю. и др.]; под ред. А.Д.Гусева и Я.С.Яскевич. – Минск: Тетра-Системс, 2002. – 304 с.
11. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник / О.Ф.Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
12. Конституційне право України / [Погорілко В.Ф., Фрицький О.Ф., Городецький О.В. та ін.]; за ред. В.Ф.Погорілка. – К.: Наукова думка, 1999. – 735 с.
13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
14. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року // Правові джерела України. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1994. – № 1. – С. 7 – 8.
15. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
16. Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 799.
17. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України від 10 грудня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст.137.
18. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
19. Заблоцька Л.Г. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи: Навчальний посібник / Заблоцька Л.Г., Федорова А.Л., Шинкаренко Т.І. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
20. Про приєднання до Статуту Ради Європи: Закон України від 31 жовтня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 38. – Ст. 287.

21. Висновок № 190 на заяву України про вступ до Ради Європи: ухвалений Парламентською Асамблеєю Ради Європи 26 вересня 1995 р. // Права людини в Україні. Вип. 21. – К., 1998. – С. 182 – 186.
22. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 20. – Ст. 99.
23. Про ратифікацію Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари: Закон України від 22 лютого 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 13. – Ст. 111.
24. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України: Закон України від 22 лютого 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 17. – Ст. 123
25. Резолюції (90) 6 щодо Часткової Угоди про Європейську Комісію «За демократію через право»: прийнята Комітетом Міністрів 10 травня 1990 року // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Березень 2010 р.
26. Про приєднання України до Часткової угоди «За демократію через право»: Закон України від 22 листопада 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 5. – Ст. 31.
27. Годованець В.Ф. Конституційне право України: Навч. посіб. / В.Ф. Годованець. – К.: МАУП, 2005. – 360 с.

НОРМАТИВНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ

Діп І.Ю.

*кандидат юридичних наук,
доцент факультету міжнародних економічних відносин, УжНУ*

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор факультету міжнародних економічних відносин, УжНУ*

Новак О.О.

студент юридичного факультету, УжНУ

Вступ і постановка проблеми. Нормативна система захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи є невід'єм-